

УДК 343.13

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИВОДУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Олександр СОПРОНЮК,

аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка

SUMMARY

The article highlights the norms of the international law, the norms of the current criminal procedural legislation and their practical application. The emphasis is laid on the analysis of the studies dealing with the procedure aspects of bringing to the court a person, who has not appeared in court, when summoned by an investigator, prosecutor or a judge, without any good reason. The revealed procedural form and legal nature of the matter will provide further opportunities for effective criminal proceedings. The author argues his thesis that *capias ad respondendum* should be interpreted as a kind of the criminal procedural law restorative sanctions. The study identifies the reasons for the application of *capias ad respondendum*, and the circumstances which exclude its application or execution of the court orders to escort a person to the court. The author suggests some important recommendations regarding the summons to the court over the phone and possible ways of fixing such calls or fixing the facts of refusal to accept the summons. The analysis of the structure of the notion "bringing/escorting a person to a court" gives grounds to make some proposals concerning its expansion and substantiate the need for increasing the number of persons who can not be subjects to criminal proceedings.

Key words: *capias ad respondendum*, witness, suspect, criminal proceedings measures, criminal-procedural sanction, criminal process.

АНОТАЦІЯ

У статті аналізуються норми міжнародного права, чинного кримінального процесуального законодавства, практика його застосування та наукові дослідження приводу особи, яка не з'явилася за викликом слідчого, прокурора, судді без поважних причин, для забезпечення ефективного кримінального провадження; розкривається процесуальна форма та правова природа приводу. Автор обґрунтовує тезу про виконання приводом ролі кримінально-процесуальної правовідновлювальної санкції. Визначаються підстави для застосування приводу, а також обставини, які виключають застосування приводу або виконання ухвали про привід. Наводяться рекомендації щодо здійснення й фіксації виклику за допомогою телефону, фіксації факту відмови від отримання виклику. Аналізується склад суб'єктів приводу, висловлюються пропозиції щодо його розширення, а також обґрунтовується потреба в збільшенні кола осіб, які не підлягають приводу в кримінальному процесі.

Ключові слова: привід, свідок, підозрюваний, обвинувачений, захід забезпечення кримінального провадження, кримінально-процесуальна санкція, кримінальний процес.

Постановка проблеми. В оновленому Кримінальному процесуальному кодексі України застосування приводу як засобу забезпечення ефективного перебігу кримінального провадження істотно змінено та доповнено новими положеннями, раніше невідомими правовій системі України. Також можна констатувати досить велику кількість прогалин у правовому регулюванні приводу. Закономірно, що це спричиняє помилки в слідчо-судовій практиці, вимагає подальшої законодавчої активності, задає нові вектори для наукового дослідження законодавства і правозастосування з метою їх удосконалення.

Актуальність теми. У наявних наукових працях, зосереджених на проблемах приводу, висловлено дискусійні положення, які потребують подальшого обговорення. Поза увагою вчених залишилося чимало моментів, що потребують аналізу й осмислення.

Варто звернути увагу на примусовий характер приводу, що неминуче обмежує фундаментальні права особи на життя і здоров'я, на повагу до її гідності, особисту недоторканність. Тому правове регулювання приводу має бути розумно збалансованим, ураховувати норми міжнародного права та принцип верховенства права. З іншого боку, надмірна формалізація уповільнює й переобтяжує кримінальний процес. Тому потрібним видається подальше дослідження підстав і порядку застосування приводу, розвитку процесуальних гарантій

від зловживання примусом з боку посадових осіб, що здійснюють кримінальний процес. Наведені міркування, на нашу думку, переконують в актуальному характері поданого дослідження.

Метою статті є аналіз норм міжнародного права, чинного кримінального процесуального законодавства України, практики його застосування та наукові дослідження приводу особи для подальшого розвитку теорії й практики кримінального процесу, формулювання науково обґрунтованих доцільних пропозицій законодавцю.

Завданнями дослідження є такі: 1) з'ясування процесуальної форми приводу та його юридичної природи; 2) оцінювання приводу як кримінально-процесуальної санкції; 3) формулювання процесуальної підстави для застосування приводу в кримінальному процесі; 4) установлення й аналіз обставин, які виключають застосування приводу, виконання ухвали про привід; 5) виявлення складу суб'єктів приводу й осіб, які не підлягають приводу; 6) пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального закону України, практики його застосування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з чинним Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) привід зараховано до заходів забезпечення кримінального провадження, що не належать до запобіжних заходів (ч. 2 ст. 131) і визначено як примусо-

ве супроводження особи (свідка, підозрюваного або обвинуваченого), до якої він застосовується, як результат нез'явлення останньої без поважних причин до слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначений в ухвалі час (ч. 1 ст. 140 КПК) [1].

На думку вчених, привід як примусове супроводження означає знаходження особи, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, поряд із особою, до якої застосовується привід до місця виклику з метою контролю за прибуттям особи до цього місця (без відхилення від визначеного маршруту: від місця проживання або роботи особи до місця виклику) у визначений час і фіксації явки учасника кримінального провадження до відповідного слідчого, прокурора, судді [2, с. 346].

Ми підтримуємо думку, що за правовою сутністю привід – це захід процесуального захисту правопорядку, який має владно-примусовий характер і слугує санкцією в разі неявки за викликом без поважних причин [3, с. 13]. Але в теорії кримінального процесу висловлена протилежна позиція, згідно з якою примусове виконання обов'язку є не санкцією за порушення обов'язку, а заходом захисту нормального здійснення судочинства. Наприклад, П.С. Елькінд зробила висновок, що не варто зараховувати до відповідальності примусове виконання порушеного обов'язку, наприклад, привід свідка чи потерпілого в разі їх неявки за викликом. Цей захід, на думку автора, не пов'язаний із покладанням на особу додаткових процесуальних обов'язків або з позбавленням її певних прав [4, с. 23]. Це бачення переконливо спростоване посиланням на те, що застосування примусу зумовлене правопорушенням, воно включає осуд поведінки, яка не відповідає закону, з боку держави. У цьому й полягає сутність правової відповідальності, що настає за невиконання правового обов'язку. Відповідальність змушує особу виконувати ті обов'язки, які на неї поклало суспільство. Це виявляється або в добровільному виконанні обов'язків під загрозою притягнення до відповідальності, або в покладанні відповідальності за невиконання юридичного обов'язку [5, с. 156–157].

О.Г. Васильєва та Л.І. Плішук також сприймають привід як кримінально-процесуальну санкцію, адже цей засіб забезпечення провадження примусовий за своєю сутністю. Це означає, що в кожному разі його здійснення обмежується недоторканністю особи. У разі приводу особа на очах у своїх родичів, сусідів у супроводі правоохоронців доставляється до слідчого. За таких обставин може постраждати її особиста гідність. Крім того, на весь період спілкування з посадовою особою особа позбавляється можливості вільного пересування [6, с. 56; 7, с. 176]. Наведені науковцями аргументи щодо наявності в разі застосування приводу невідгідних наслідків, правообмежень не залишає сумніву щодо його належності до кримінально-процесуальних санкцій.

За характером впливу привід нами було зараховано до правовідновлювальних кримінально-процесуальних санкцій згідно з їх науковою класифікацією [18, с. 194–199]. Тому ми поділяємо думку вчених, що за своєю природою привід є не штрафною, а правовідновлювальною санкцією, оскільки примусове доставлення особи, яка не з'явилася до слідчого, не можна розглядати як кару за правопорушення – неявку за викликом. Вона застосовується для того, щоб відновити порушене правове становище, забезпечити необхідний для отримання доказів особистий контакт між слідчим і цією особою. Фактично мова йде про примусове виконання обов'язку [8, с. 55]. Слушним, на нашу думку, є акцентування Н.В. Ткачової на тій обставині, що привід – це відновлювальний захід кримінально-процесуального

примусу, що застосовується до осіб, які є джерелами показань і не з'явилися без поважної причини за викликом [9, с. 56]. Таке розуміння сутності приводу заслуговує на підтримку. Адже привід справді є високоєфективним засобом забезпечення процесу доказування в кримінальному процесі. Під час судового розгляду привід є інструментом, який дає змогу реалізувати право особи на справедливий суд (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція) [10], згідно з якою кожний обвинувачений має право допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення). За висновком О.М. Сіверського, в Україні продовжує існувати ганебна практика, коли суди в разі неявки в судові засідання свідків і невиконання ухвал суду про привід оголошували покази свідків, які вони давали під час досудового слідства, і наводили їх у вирок, що є порушенням ст. 6 Конвенції [11, с. 105].

Підставою застосування приводу як кримінально-процесуальної санкції є склад відповідного кримінально-процесуального правопорушення. Л.І. Плішук уважає, що для застосування приводу потрібна наявність юридичних фактів: 1) неявка особи до слідчого, прокурора, судді без поважних причин, що призвело до 2) настання негативних наслідків (неможливості проведення слідчої дії або судового розгляду) [7, с. 178]. На думку М.А. Громова, С.А. Полуніна, застосування приводу кримінально-процесуальний закон пов'язує з установленням факту винного порушення обов'язку з'явитися за викликом до слідчого, прокурора, суду [3, с. 72].

Ці слушні, на нашу думку, висновки все ж потребують певного уточнення на базі чинного КПК. Зі ст. ст. 141–142 чинного КПК випливає, що до юридичних фактів, які становлять підставу для застосування приводу, потрібно зараховувати такі: 1) певний процесуальний статус особи та наявність процесуального обов'язку з'явитися до слідчого, прокурора, судді або вчасно повідомити про причини неприбуття; 2) здійснення виклику в установленому КПК порядку (зокрема наявне підтвердження отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом); 3) нез'явлення без поважних причин у вказані у виклику час і місце або неповідомлення про причини неприбуття.

Щодо першої передумови ми вже вказували, що застосування приводу, за чинним КПК, дозволене тільки до підозрюваного, обвинуваченого, свідка. Невипадково в ст. 141 КПК передбачено, що в клопотанні про здійснення приводу має бути вказаний процесуальний статус особи, котра не прибула за викликом (п. 2 ч. 1), і положення КПК, яким встановлено обов'язок особи з'явитися за викликом (п. 4 ч. 1).

Здійсненню приводу підозрюваного, обвинуваченого або свідка має передувати їх виклик у встановленому КПК України порядку, зокрема з урахуванням вимоги про те, що особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом (ч. 8 ст. 135 КПК України). Зважаючи на наведене, Вищий спеціалізований суд України визнав правильною практику слідчих суддів, які відмовляють у задоволенні клопотання про здійснення приводу особи, якщо її виклик було здійснено з порушенням триденного строку, передбаченого ч. 8 ст. 135 КПК. Це саме стосується й випадків недотримання вимоги про те, що в разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї цієї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації

за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи [12, п. 2.1].

У клопотанні до слідчого судді про здійснення приводу має бути наведено відомості, які підтверджують факти здійснення виклику особи в установленому КПК порядку та отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом. До клопотання додаються копії матеріалів, які це підтверджують (ст. 141 КПК). Відповідно до вказаного, в ст. 136 КПК законодавцем визначено, що належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є розпис особи про отримання повістки, в тому числі на поштово повідомленні, відеозапис вручення особи повістки, будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особи повістки про виклик або ознайомлення з її змістом. Якщо особа попередньо повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про адресу своєї електронної пошти, надіслана на таку адресу повістка про виклик вважається отриманою в разі підтвердження її отримання особою відповідним листом електронної пошти.

Варто вказати, що законодавець дозволяє здійснити виклик особи телефоном (ч. 1 ст. 135 КПК), однак жодних деталей, процесуальних гарантій не визначено, що створює спірні моменти щодо можливості застосування приводу. Так, ухвалою слідчого судді Ленінського району м. Севастополя від 12 грудня 2012 року відмовлено в задоволенні клопотання слідчого СВ Ленінського РВ УМВС України в Ленінському районі м. Севастополя про здійснення приводу свідка З. з підстав недостатньої обґрунтованості, а саме: нез'явлення викликаной по телефону особи не може розглядатися як безспірна підстава для застосування до неї приводу [12, п. 2.1]. Щодо наведеної прогалини в чинному КПК слушно видається ідея О.М. Сіверського, який вважає, що в разі виклику по телефону належним підтвердженням переданою змісту повістки про виклик є зафіксований аудіозапис розмови між слідчим, прокурором, секретарем суду та викликаной особою на технічному носії, який долучається до матеріалів кримінального провадження [11, с. 174].

Нерідкими є випадки, коли особи відмовляються від отримання повістки чи від підпису про її отримання. Ухилення особи, яка викликається, від отримання повістки має бути розцінено як перешкоджання в установленні істини в справі й може стати підставою для застосування щодо неї приводу [7, с. 178]. Погоджуючись із наведеним, додамо, що така поведінка також має бути підтверджена певними доказами. У такому разі джерелами доказів ознайомлення зі змістом повістки можуть бути офіційне письмове повідомлення поштової установи про відмову одержати повістку, письмові пояснення або протокол допиту особи, котра доставляла повістку. У явно конфліктній ситуації доречно застосовувати технічні засоби фіксації спроби вручити повістку, оголосити її зміст.

Щодо наступної умови, необхідної для застосування приводу, – неприбуття за викликом без поважних причин, повідомлення про причини неявки – законодавцем не зазначено ознаки повторності такого порушення обов'язку з'явитися, як це передбачено в ч. 5 ст. 139 КПК в разі ініціювання спеціального кримінального провадження (in absentia). Із цього приводу Н.В. Ткачева зауважила, що на практиці привід часто застосовують тільки після повторного виклику [9, с. 56]. Одразу доречно згадати міркування В.М. Корнуков, який коректно вказав, що можливість застосування приводу визначається не кількістю викликів, а фактом неявки викликаной особи за відсутності поважних причин [13, с. 93].

Факт неприбуття й повідомлення про причини неможливості виконати виклик також вимагає належно-

го процесуального закріплення. С.С. Чернова вважає, що для цього може бути складено протокол процесуальної дії або довідка [8, с. 55]. Варто вказати, що в кримінальному процесі фіксування шляхом складання довідки взагалі не передбачене (глава 5 КПК). Більш коректним вважаємо висновок Д.О. Савицького, згідно з яким факт неприбуття особи без поважної причини потрібно оформляти відповідним протоколом. Відомості, які в ньому зафіксовані, будуть покладені в основу рішення слідчого судді про привід учасника кримінального провадження, а згодом можуть стати підставою застосування до порушника такого заходу забезпечення кримінального провадження, як накладення грошового стягнення [14, с. 161]. Ми поділяємо вказану позицію. Варто додати, що в разі неприбуття на виклик до слідчого судді, суду ц неповідомлення їх про причини неявки підтвердженням цього буде запис у журналі судового засідання та фрагмент його звукозапису відповідно до ст. ст. 27, 107–108 КПК.

Привід не може бути застосований, якщо вчасно особа повідомила про причини свого неприбуття і їх за змістом можна вважати поважними. У ст. 138 КПК поважні причини неприбуття розглядаються як обставини, що об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик, а також вказані типові, найбільш поширені перешкоди для виконання виклику: 1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання; 2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення; 3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини); 4) відсутність особи в місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо; 5) тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад; 6) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю; 7) несвоєчасне одержання повістки про виклик. Науковці та практики цей перелік слушно доповнюють указівками інших вагомих життєвих обставин, що роблять прибуття на виклик неможливим. Наприклад, до поважних причин неприбуття зараховують також наявність малолітніх дітей за неможливості доручити кому-небудь іншому догляд за ними, несправність транспортного засобу, довготривала непередбачена перерва в русі транспорту, попередній виклик особи на той самий час в інший правоохоронний орган, інші перешкоди, в тому числі створені штучно будь-якими особами [7, с. 178; 15, с. 265].

Про наявність причин, що перешкоджають явці, особа зобов'язана завчасно повідомити той орган, яким вона викликається. Відсутність поважних причин неявки презюмується, якщо до часу початку відповідної дії такого звернення від особи не надходило. На нашу думку, якщо особа через характер самої поважної обставини (наприклад, тяжкий перебіг хвороби, позбавлення свободи пересування тощо) не могла виконати обов'язок завчасно повідомити слідчого, прокурора чи суддю про причини неприбуття, то навіть винесену щодо неї ухвалу про привід також застосовувати не можна, якщо вона може навести докази поважного характеру перешкод їй явки.

Із процесуального погляду проаналізовані вище юридичні факти, які становлять підставу для застосування приводу, повинні бути обґрунтовано викладені в клопотанні слідчого, прокурора (ст. 141 КПК) та в ухвалі слідчого судді, суду (ст. 142 КПК). Без такого обґрунтування привід є незаконним.

За чинним КПК, привід може бути застосовано не до кожного учасника кримінального провадження, що фактично порушив покладений на нього обов'язок і не прибув на виклик без поважних причин, а тільки до свідка [16],

підозрюваного, обвинуваченого (ч. 3 ст. 140 КПК України). Одразу варто відзначити, що є підстави таке правове регулювання переглянути.

На нашу думку, мета й сутність приводу дають змогу ставити питання про зміну суб'єктів, до яких він мав би застосовуватися в інтересах ефективного здійснення кримінального провадження. Розпочати аналіз цього питання варто також зі звернення до Конвенції. У ст. 5 «Право на свободу та особисту недоторканність» Конвенції вказано, що «кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом: ... б) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом...» [10]. Отже, можемо зробити висновок, що, відповідно до європейських стандартів, привід у кримінальному процесі може бути застосовано до кожного його суб'єкта, на кого законодавцем покладено обов'язок прибувати за викликами до слідчого, прокурора, судді, суду.

Науковці суб'єктне обмеження застосування приводу в чинному КПК сприймають критично. Найбільш послідовно й обгрунтовано ідею розширення кола осіб, до яких має бути дозволено застосовувати привід, викладено Д.О. Савицьким та Л.В. Білоусом. Ці автори зауважили, що список осіб, чия явка до органів кримінального переслідування та суду закріплена в законі у вигляді обов'язку, значно ширший, ніж передбачено в ч. 3 ст. 140 КПК. До цього переліку увійшли захисник (ч. 2 ст. 47 КПК), потерпілий (п. 1 ч. 1 ст. 57 КПК), цивільний позивач (ч. 3 ст. 61 КПК), цивільний відповідач (ч. 3 ст. 62 КПК), експерт (п. 2 ч. 5 ст. 69 КПК), спеціаліст (п. 1 ч. 5 ст. 71 КПК) і перекладач (п. 1 ч. 3 ст. 68 КПК). Неявка будь-якого із зазначених суб'єктів може завадити проведенню процесуальної дії, а тому постає запитання: чи доцільно передбачити в законі можливість застосування приводу й до інших учасників кримінального провадження? Указані науковці вважають, що відповідь на це запитання має бути позитивною. Проте, на їхню думку, не мають піддаватися приводу так звані «замінні» учасники кримінального процесу (експерт, спеціаліст, перекладач, захисник). Кожен із цих суб'єктів може бути замінений аналогічним учасником процесу, що з тактичного погляду буде більш правильним, оскільки дасть змогу уникнути зайвої витрати часу, сил і засобів [14, с. 160; 16, с. 199]. Як нам видається, ця думка заслуговує на критичну оцінку, оскільки розглядати захисника як замінного учасника кримінального провадження некоректно. У ст. 53 КПК заміна захисника іншим у разі проведення окремої процесуальної дії можлива як виняток у невідкладних випадках. За ст. 54 КПК, заміна захисника іншим може бути здійснена лише за бажанням підзахисної особи.

Д.О. Савицький також робить висновок, що в ст. 140 КПК привід варто передбачити для залучення тих учасників кримінального процесу, чия особиста присутність у провадженні є необхідною: потерпілого та його представника, цивільного позивача, відповідача та їхніх представників, законного представника підозрюваного, обвинуваченого. Це з урахуванням того, що, наприклад, неявка без поважної причини в судові засідання цивільного позивача й цивільного відповідача не є перешкодою для розгляду матеріалів кримінального провадження, на стадії ж досудового розслідування їхня участь є необхідною [14, с. 160]. Цей висновок також заслуговує на критичне сприйняття. На нашу думку, не можна забувати про підстави визнання особи потерпілим і цивільним позивачем, у основі яких – заподіяння злочином шкоди й подача заяви про кримінальне правопорушення щодо себе або виз-

нання потерпілим (ч. 2 ст. 55 КПК), заявлення цивільного позову про відшкодування чи компенсацію шкоди від кримінального правопорушення (ст. 61 КПК). Абсолютно негуманним є примусовий привід особи, яка була жертвою насильницького, статевого злочину. З іншого боку, не можна заперечувати існування в потерпілого, цивільного позивача законного інтересу в притягненні винної особи до юридичної відповідальності. Тому не прибувати за викликами не в його особистих інтересах. Отже, дозволяти застосування приводу до потерпілого, цивільного позивача, їхніх представників не варто.

Ідею залучення цивільного відповідача, його представника, законного представника підозрюваного, обвинуваченого за допомогою приводу нами поділяється, оскільки від їхньої участі залежить реалізація права на захист для підозрюваного, обвинуваченого та відповідача. У деяких випадках їх залучення визначене законодавцем як імперативне (ст. 62 КПК). Аналогічно участь законних представників прямо вимагається під час проведення процесуальних дій, судових засідань за участю неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених (ст. 488 КПК).

Наступним аспектом, який заслуговує на пильну увагу, є заборона застосовувати привід до окремих категорій осіб, указаних у ч. 3 ст. 140 КПК, зокрема неповнолітніх, вагітних жінок, інвалідів першої або другої груп, осіб, які одноосібно виховують дітей віком до шести років або дітей-інвалідів, а також осіб, котрі на підставі ч. 2 ст. 65 КПК не можуть бути допитані як свідки. Її поява в КПК, на нашу думку, пояснюється завданнями кримінального провадження, зокрема охороною прав, законних інтересів осіб, які є учасниками кримінального провадження, і незастосуванням необгрунтованого процесуального примусу до них (ст. 2 КПК). Загалом ця заборона також є слушною в контексті засади поваги до людської гідності (ст. 11 КПК). Тому не можна погодитися з думкою Л.І. Пліщука, що вагітні жінки не підлягають приводу за наявності письмових медичних протипоказань [7, с. 183]. Такої умови законодавець розумно не передбачає, адже шкода від застосування приводу до вагітної особи може бути значно більшою, аніж користь від її примусового доставлення для участі в кримінальному провадженні.

Рациональне зерно є в думці О.М. Сіверського, який вважає, що в п. 3 ст. 140 КПК України потрібно передбачити, що привід не може бути застосований до осіб (у тому числі осіб похилого віку), які за своїм психічним чи фізіологічним станом здоров'я не можуть правильно сприймати інформацію [17, с. 156]. Аналіз цієї пропозиції все ж не дає змоги її підтримати в наведеному викладі, адже вік не є цензом для залучення особи як свідка. Здатність особи бути свідком «на око» не встановлюється. Для цього потрібно проводити судово-медичну чи судово-психіатричну експертизу. Якщо експерт виявить наявність психічного розладу, фізичних вад, через які особа не здатна правильно сприймати й відтворювати інформацію, тоді застосовувати до неї привід немає сенсу.

У силу норм міжнародного права (Віденських конвенцій про дипломатичні та консульські зносини 1961, 1963 рр.) та національного законодавства (Конституції України) не може бути застосовано привід до осіб, які мають дипломатичний імунітет, а також до суддів, народних депутатів України, оскільки такі особи не підлягають затриманню без відповідних дозволів.

Висновки. Привід є заходом забезпечення кримінального провадження, що не належать до запобіжних заходів (ч. 2 ст. 131 КПК). За процесуальною формою, привід – це примусове супроводження уповноваженою службовою особою, яка виконує ухвалу слідчого судді, свідка, підозрюваного або обвинуваченого, які без поваж-

них причин не з'явилися до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, до місця виклику в зазначений в ухвалі час. За правовою сутністю привід – це захід процесуального захисту правопорядку, який має владно-примусовий характер.

Привід є кримінально-процесуальною правовідновлювальною санкцією для викликаної особи в разі її неявки за викликом без поважних причин, що покликана забезпечити ефективний перебіг кримінального провадження, містить елемент державно-правового осуду й тимчасово обмежує свободу пересування.

Підставу для застосування приводу становить сукупність таких юридичних фактів: 1) відповідний процесуальний статус особи та наявність процесуального обов'язку з'явитися до слідчого, прокурора, судді або вчасно повідомити про причини неприбуття; 2) здійснення виклику в установленому КПК порядку (зокрема наявне підтвердження отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом); 3) нез'явлення без поважних причин у вказані у виклику час і місце або неповідомлення про причини свого неприбуття.

Якщо до часу початку процесуальної дії від викликаної особи не надходило звернення про наявність поважних причин неприбуття, то презюмується їх відсутність.

Пропонуємо доповнити ч. 2 ст. 139 КПК таким положенням: «Якщо особа не могла виконати обов'язок вчасно повідомити про причини неприбуття через фактичний характер поважної обставини, то винесена ухвала про її привід не підлягає виконанню за умови представлення доказів поважного характеру перешкод для її явки».

Для вдосконалення правового регулювання застосування приводу в кримінальному процесі ми пропонуємо передбачити в ч. 2 ст. 139, ч. 3 ст. 140 КПК можливість застосування приводу до цивільного відповідача, його представника, законного представника підозрюваного, обвинуваченого, законних представників неповнолітніх свідків, експерта, спеціаліста й перекладача.

Уважаємо за доцільне доповнити ч. 3 ст. 140 КПК таким положенням: «Не може бути застосовано привід до хворої особи, яка за станом здоров'я не може залишати місце свого перебування, що підтверджене медичним документом, лікарем, а також до осіб, які, згідно з нормами міжнародного права та законодавством України, не підлягають затриманню без відповідних дозволів».

Список використаної літератури:

1. КПК України // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–13. – Ст. 88.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. проф. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. : Юстиніан, 2012. – 1224 с.
3. Громов Н.А. Санкции в уголовно-процессуальном праве России / Н.А. Громов, С.А. Полуниин. – М. : Городец, 1998. – 152 с.
4. Элькинд П.С. Толкование и применение норм уголовно-процессуального права / П.С. Элькинд. – М. : Юридическая литература, 1967. – 192 с.
5. Шевелева С.В. Виды мер правового принуждения / С.В. Шевелева // Пробелы в российском законодательстве. – 2010. – № 3. – С. 156–159.
6. Васильева Е.Г. Меры уголовно-процессуального принуждения : [монография] / Е.Г. Васильева. – Уфа : Издательство Башкирского гос. ун-та, 2003. – 136 с.
7. Пліщук Л.І. Проблемні питання застосування та здійснення примусового приводу в кримінальному процесі / Л.І. Пліщук // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2010. – Вип. 22. – С. 175–184.
8. Чернова С.С. Меры уголовно-процессуального принуждения : [учебно-практическое пособие] / С.С. Чернова. – Тюмень : Тюменский институт повышения квалификации сотрудников МВД России, 2012. – 67 с.
9. Ткачева Н.В. Сушность иных мер процессуального принуждения / Н.В. Ткачева // Вестник ЮУрГУ. – 2007. – № 9. – С. 55–62.
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
11. Сіверський О.М. Позиції Європейського Суду з прав людини щодо забезпечення явки учасників кримінального провадження / О.М. Сіверський // Альманах міжнародного права. – 2014. – Випуск 6. – С. 101–109.
12. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 07.02.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14>.
13. Корнуков В.М. Меры процессуального принуждения в уголовном судопроизводстве / В.М. Корнуков. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1978. – 135 с.
14. Савицький Д.О. Підстави та процесуальний порядок застосування приводу у кримінальному провадженні / Д.О. Савицький // Юридичний часопис НАВС. – 2013. – № 1. – С. 158–163.
15. Кримінальний процес : [підручник] / за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
16. Як свідків чинний КПК дозволяє допитувати також особу, яка фактично є потерпілою, але відмовляється від набуття цього процесуального статусу (ч. 7 ст. 55 КПК), поняття (ч. 7 ст. 223 КПК).
17. Сіверський О.М. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід як захід забезпечення кримінального провадження / О.М. Сіверський // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – Випуск 30. – Том 2. – С. 154–157.
18. Сопронюк О. Класифікація кримінально-процесуальних санкцій / О. Сопронюк // Історико-правовий часопис. – 2015. – № 6. – С. 194–199.